

Dr. sc. Salih KULENOVIĆ, prof. emeritus

Univerzitet u Tuzli

STARO SELO KOD MRKONJIĆ GRADA* (VARCAR VAKUFA)

Prilog proučavanju kulturno-historijske baštine

Apstrakt: *Kontinuitet življenja od prahistorije pa do savremenog doba na prostoru Opštine Mrkonjić Grad (Varcar Vakuf), zatim promjene društveno-ekonomske strukture stanovništva i etničke promjene u zadnjih stotinu godina imaju svojevrsnu paradigmu u Starom Selu, mjestu koje je od sredine dvadesetog stoljeća pa naovamo doživjelo radikalnu transformaciju.*

Stećci koje je kod Starog Sela za vrijeme austrougarske uprave evidentirao stručnjak Zemaljskog muzeja Kosta Herman (Hormann), nestali sredinom prošlog stoljeća kada je proširen makadamski put Mrkonjić Grad-Banja Luka, su dio kulturne baštine koja je, zajedno sa muslimanskim sakralnim i profanim objektima u ovom mjestu nepovratno izgubljena.

U osmanskom, austrougarskom i periodu između dva svjetska rata u Starom Selu je uglavnom živjelo bošnjačko stanovništvo. Najveće zemljišne posjede su imali begovi Kulenovići čiji je predak ovdje sredinom 18. vijeka dobio nasljedni timar.

Kulenovići su u Starom Selu sredinom 18. vijeka izgradili džamiju, a krajem 18. vijeka kamenu kulu. Ti objekti su ovdje postojali do II svjetskog rata kada su ih zapalili srpski ustanici. Poslije II svjetskog rata ovi objekti više nisu obnavljani. Od kamena kule je napravljen Zadružni dom u Bjelajcu, dio kamena je raznijelo lokalno stanovništvo. U mezarju u kome se nalazila džamija su sahranjivani umrli članovi bošnjačkih porodica iz Starog Sela i Bjelajca do sredine 60-ih godina dvadesetog vijeka.

Ključne riječi: *Staro Selo, stećci, kula, džamija, mezarje, tragovi materijalne kulture*

**Mrkonjić Grad se nalazi u zapadnoj Bosni. Osnovao ga je krajem XVI vijeka Mustafa aga Bežazi, visoki osmanski dostojanstvenik na carskom dvoru. Na mjestu današnjeg Mrkonjić Grada bilo je selo Gornje Kloke u kojem je*

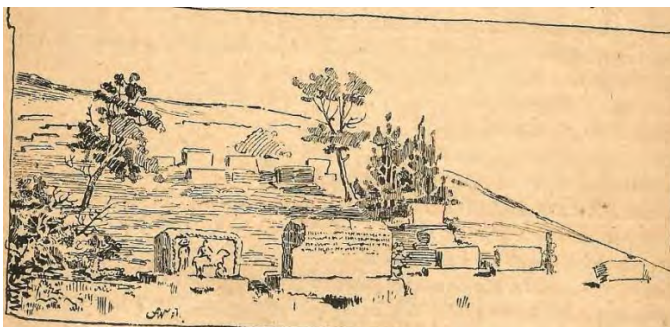
Mustafa aga, koji je bio rodom odavdje, sagradio više zadužbina i zgrada koje je uvakufio. Prvobitno, grad se zvao Jenidžei Jajce (Novo Jajce), a kasnije je dobio ime Varcar Vakuf. Godine 1924. ili 1925. je dobio ime po Petru Karađorđeviću koji se u ovom kraju skrivao pod imenom Petar Mrkonjić. U našoj novijoj historiji Mrkonjić Grad je naročito poznat po tome što je ovdje 25. novembra 1943. godine održan ZAVNOBiH na kome je obnovljena državnost Bosne i Hercegovine (O historijskim i geografskim podacima o Mrkonjić Gradu vidjeti: Salih Kulenović, *Mrkonjić Grad* (diplomski rad), Odsjek za geografiju, PMF, Sarajevo, 1969.

Mrkonjić Grad* is located in western Bosnia. It was originally commissioned by Mustafa aga Bejazi, a high Ottoman dignitary at the Emperor's Court, at the end of the XVI century. On the site of today's Mrkonjić Grad there was a village of *Gornje Kloke* where Mustafa aga, who was a native of the country, built more of its facilities and buildings. In 1924 or 1925, the town was named after Petar Karadjordjevic, who was hiding in this area under the name of Peter Mrkonjić. In our recent history, Mrkonjić Grad is particularly famous for the fact that here was held the ZAVNOBiH on 25th November, 1943, on which the statehood of Bosnia and Herzegovina was restored (About historical and geographic information on Mrkonjić Grad see: **Salih Kulenović, *Mrkonjić Grad* (graduate thesis), Department of Geography, PMF, Sarajevo, 1969.

Smješteno u dolini Crne rijeke, lijeve pritoke Vrbasa, Staro Selo se nalazi sjeveroistočno od Varcar Vakufa (Mrkonjić Grada) na udaljenosti od 4 km. Na jugu se graniči s Kopljevićima, na sjeveru s Kotorom, a na sjeveroistoku sa Bjelajcem (Prilog broj 1).

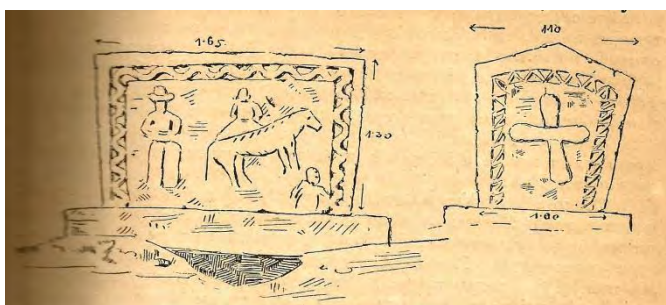
U Starom Selu postoji kontinuitet življenja od srednjeg vijeka, a možda i od prahistorije. Prema Kostu Hermanu (Hormann) koji je kao stručnjak Zemaljskog muzeja u Sarajevu posjetio Staro Selo za vrijeme austrougarske uprave, na zapadnom kraju Sela, a na lijevoj obali Crne rijeke, nalazilo se staro groblje s velikim brojem stećaka, srednjovjekovnih nadgrobnih kamenova različitih oblika (sljemenjaka, ploča) i različito ornamentisanih.¹(sl.1)

¹ Kosta Herman, *Starobosanski natpis iz XV vijeka*, GZM, Knjiga I, godina III, Sarajevo, januar-mart 1891. godine, str. 48, 49

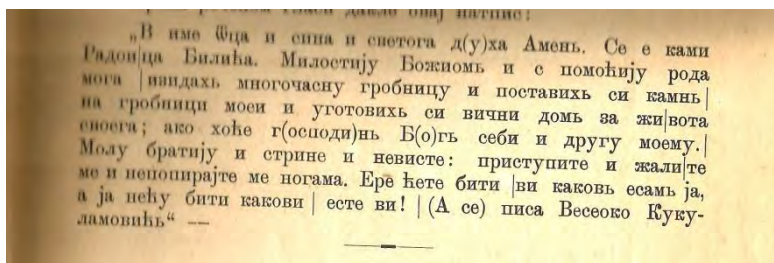
Sl.1.Nekropola stećaka u Starom Selu

U ovoj nekropoli K.Herman je posebno izdvojio dva stećka koji se oblikom i veličinom izdvajaju od ostalih; na manjem nadgrobniku uklesana je figura konjanika i čovjeka koji vodi konja, a na njegovoj istočnoj strani uklesan je krst oko kojeg je okvir u vidu isprepletenih crta. (sl.2)

Sl.2 Motivi sa jednog od stećaka na nekropoli u Starom Selu

Drugi, veći stećak na južnoj strani ima natpis sljedećeg sadržaja: ²

Natpis je datiran u XV-XVI vijek. Prema Kostu Hermanu (Hoermann), navedena nekropola se po broju kao i po ljepoti nadgrobnih spomenika

² Isti, navedeno djelo, str.53

slobodno može ubrojati u najljepša srednjovjekovna groblja u Bosni i Hercegovini.³

Nažalost, nadgrobnici su odavno nestali sa ovog lokaliteta. Najvjerovatnije je nekropola uništena kada se proširivao makadamski put koji je tu prolazio, a koji je kasnije i asfaltiran i koji vodi ka dolini Vrbasa gdje se spaja s regionalnom saobraćajnicom Jajce-Banja Luka.⁴

Prema I. Lovrenoviću, uz bivšu džamiju u mezarju u Starom Selu ima sedam (7) stećaka-sanduka koji nisu ukrašeni.⁵

Staro Selo je dosta staro naselje, smješteno najvećim dijelom u dolini s desne strane Crne rijeke koja je lijeva pritoka Vrbasa. U osmanskome, austrougarskom i periodu između dva svjetska rata pa sve do 60-ih godina dvadesetog vijeka ovdje su u većini živjeli Bošnjaci.

Za vrijeme austrougarske uprave u ovom naselju su postojale 33 kuće, uglavnom bošnjačke.⁶ U prošlosti, ovdje su živjele sljedeće bošnjačke porodice: Kulenovići, Dubice, Vojnikovići, Palavrići, Škandrići, Heganovići, Pehlivanovići, Krivdići, Herići i dr. Od navedenih porodica, najbrojniji su bili Kulenovići koji su ovdje imali zemljišne posjede kao i u susjednom Bjelajcu, odnosno Bjelajačkom (Bilajačkom) polju. Zapravo, Kulenovići su imali velike zemljišne posjede ne samo u Starom Selu i Bjelajcu (Bilajcu), već i u Šehovcima, a možda i u drugim susjednim selima. Zapravo, Kulenovići iz Starog Sela i Bjelajca bili su za vrijeme osmanske i austrougarske uprave zemljovlasnici gotovo na čitavom prostoru u dolini Crne Rijeke počev od njenog izlaska iz Mrkonjić Grada pa sve do njenog ušća u Vrbas. Ostale navedene porodice iz Starog Sela su također imale zemljišne posjede, ali znatno manje površine u odnosu na posjede Kulenovića.

Od austrougarske uprave pa naovamo, sve do 60-ih godina prošlog vijeka, gotovo sve navedene porodice koje su živjele u Starom Selu su se odavdje postepeno iseljavale i nastanjivale u drugim mjestima Bosne i Hercegovine, a najviše u Sarajevu, Mrkonjić Gradu, Travniku, Jajcu, Banja Luci i dr.

Neke porodice iz Starog Sela su svoje zemljišne posjede napustili, neki su ih prodali u bescijenje, a mnoge od ovih porodica su i danas posjednici

³ Kosta Herman, navedeno djelo, str.48

⁴ Autoru ovog rada ostalo je u sjećanju kako je izgledala navedena nekropola jer je svakodnevno prolazio pored nje idući iz Bjelajca u Mrkonjić Grad u osmogodišnju školu od 1955-1959. godine

⁵ <http://ivanlovrenovic.com/2012/01/stecci-okolice-mrkonjic-grad/>, pristup internetu: 26. 12. 2018. godine

⁶ Kosta Herman, navedeno djelo, str.48

određenih parcela. Iseljavanja iz ovog naselja uglavnom su uzrokovana čestim ratnim prilikama i teškim poratnim životnim uslovima.

Sve do II svjetskog rata, većina bošnjačkih kuća u Starom Selu bile su spratne, odnosno građene su na sprat sa prepustom, a bilo ih je i bez prepusta.⁷ Prizemlje je zidano uglavnom od kamena, a sprat od drveta. Prema M. Kadiću, kuće s prepustom u svom prvobitnom obliku su imale odbrambeni karakter; zidovi magaze su imali uske otvore-mazgale⁸, a prepust iznad magaze uzdignut je visoko iznad zemlje i služio je za stanovanje⁹ (Sl.3) Krovovi su bili četveroslivni, pokriveni šindrom.(vidi sliku 3)

Slika 3 Detalj iz Starog Sela (period između dva svjetska rata)

U naselju je sve do 1942. godine bila i kamena kula čiji su vlasnici bili begovi Kulenovići. Prizemlje kuće i dva sprata bili su od kamena, a treći sprat je bio od čatme, hrastovog drveta. Kula je imala šatorast krov prekriven šindrom

⁷ O ovom tipu kuće, njenim oblikovnim karakteristikama, njenom unutrašnjem uređenju i funkciji detaljnije vidjeti u: Dr. Muhamed Kadić, *Starinska seoska kuća u Bosni i Hercegovini*, „Veselin Masleša“, Sarajevo, 1967.godine

⁸ Abdulah Škaljić, *Turcizmi u srpskohrvatskom-hrvatskosrpskom jeziku*, „Svjetlost“, Izdavačko preduzeće, Sarajevo, 1973., str.449; mazgale m (turski) je puškarnica na kamenoj kuli ili tamnici (u našem slučaju, otvori na kućama u Starom Selu sa prezentirane fotografije). Mazgala-otvor je sa unutrašnje strane širok, a s vanjske uzak, tako da se može samo kroz njega puščana cijev proturiti.

⁹ Dr. M.Kadić, naved.djelo, str.62

(vidi sliku 3.). Prema Hamdiji Kreševljakoviću, u Staro Selo je iz Kulen Vakufa došao Mahmut-beg Kulenović, sin Mahmud-pašin, sredinom XVIII vijeka, kada je ovdje dobio timar. Njegov sin Husein-beg je krajem XVIII vijeka sagradio kulu koja je slična Atlagića kuli u Livnu, a po želji svoje žene koja je bila rodom iz navedene livanjske porodice¹⁰. U kuli su oko 100 godina stanovali Kulenovići.¹¹ Godine 1891. Smailbeg Kulenović prodao je kulu Suljagi Saraču iz Jajca, a Suljagini potomci su je prodali Vakufu 1925. godine. U kuli je bio mekteb i mualimov stan. Od 1936. godine kula je bila prazna, a 1942. godine je zapaljena zajedno sa ostalim kućama i drugim gospodarskim objektima.

Nakon II svjetskog rata, od kamena kule sagrađen je Zadržni dom u Bjelajcu koji i danas 2018. godine postoji, a nešto kamena je svojim kućama odnijelo i lokalno stanovništvo.

U sredini Starog Sela, u neposrednoj blizini kule, nalazi se staro muslimansko mezarje površine 1044 m² u kome se nalazila i džamija (prilog br. 2, sl. 3).

Džamiju, kulu i bošnjačke kuće zapalili su srpski ustanici 1942. godine. Zidovi džamije su zidani od klesanog kamena, krov je bio četveroslivni, pokriven šindrom, munara je bila drvena (vidi sl. 3; prilog 3). Dimenzije džamije su 10m x 10m. Zidovi su debljine 80 cm (prilog br.4). I danas (2018.godine) se vide ostaci zidova džamije, kao i ostaci mihraba¹² (sl.4 i sl.5).

Džamija nije obnavljana poslije II svjetskog rata, jer je tu praktično nestalo džemata. Rijetko ko od Bošnjaka se vratio u Staro Selo. Pedesetih godina prošlog vijeka ovdje su živjele svega četiri (4) bošnjačke porodice¹³, dok su ostale bile u muhadžirluku u Varcar Vakufu (Mrkonjić Gradu), Jajcu, Banja Luci, Sarajevu i drugim mjestima širom Bosne.

¹⁰ Prema K. Hermanu, koljeno begova Atlagića jedno je od najstarijih i glasovitih bosanskih plemića koji su od starina živjeli u Livnu i Livanjskom polju na svom čifluku zvanom „Odžak“, pod planinom Prologom. Za vrijeme osmanske uprave u našim krajevima iz ove porodice bilo je dosta paša, beglerbega i alajbega. O tome vidjeti: *Narodne pjesme muslimana u Bosni i Hercegovini*, sabrao Kosta Herman, 1888-1889., knj.I, Sarajevo, 1933., str.611-613

¹¹ Hamdija Kreševljaković, *Kule i odžaci u Bosni i Hercegovini, Naše starine*, II, Sarajevo, 1954., str.84

¹² A.Škaljić, naved.djelo, str.463; mihrab-aba m (ar.) ovalno udubljenje u zidu džamije od strane Kible gdje džamijski imam klanja rukovodeći grupnim klanjanjem

¹³ Autoru ovog rada, još dok je bio predškolsko dijete, ostalo je u sjećanju da ga je njegov otac Ibrahim Kulenović vodio sa sobom u Bjelajce na svoje imanje i porušene kuće i objekte, te kad bi se vraćali u Varcar Vakuf (Mrkonjić Grad), otac bi ponekad svratio u Staro Selo kod Alije Dubice koji je tu bio obnovio kuću. U to vrijeme, a to je bilo 50-ih godina prošlog vijeka, u Starom Selu su živjele porodice Iske i Hakije Kulenovića te Arifa Heganovića.

Slika 4. Ostaci kamene ograde kojom je bilo ograđeno mezarje u Starom Selu.

Unutar dijela mezarja vide se porušeni nišani i ostaci zidova porušene džamije (foto: Mufid ef.Huskić 2015).

U mezarju u Starom Selu, od sredine 18. vijeka, a možda i ranije vršio se ukop umrlih članova navedenih bošnjačkih porodica koje su tu živjele, a tu su sahranjivani i umrli članovi bošnjačkih porodica koje su živjele u susjednom Bjelajcu.¹⁴

¹⁴ U mezarju u Starom Selu su ukopani Salih-beg i Zulka hanuma Kulenović, djed i nana autora ovog rada, koji su živjeli na svom zemljišnom posjedu površine 500 duluma u Bjelajcu. Djed Salih-beg je tu ukopan početkom II svjetskog rata, a nana je ukopana 1950.godine. Vjerovatno je na ovom mezarju ukopan i pradjed autora ovog rada, Ibrahim-beg Kulenović. U Bjelajcu su velike imetke imali još i Ragib-beg Kulenović, a zatim Mustaj-beg Kulenović i Avdi-beg Kulenović. Ragib-beg Kulenović (brat Salih-bega Kulenovića, autorovog djeda) je u vrijeme austrougarske vlasti znatno osiromašio, nakon čega je otišao u Sarajevo i tamo se zaposlio kao portir u zgradi Zemaljske vlade. Ragib-begov imetak nalazio se odmah do imetka njegovog brata Salih-bega. Danas na jednom dijelu bivšeg Ragib-begovog imanja u socijalističkom periodu je sagrađena pravoslavna crkva i formirano pravoslavno groblje. Mustaj-beg Kulenović umro je oko 1925.godine u Bjelajcu, a sahranjen je u mezarju u Starom Selu. Njegov nišan, odnosno nadgrobna ploča koju su postavili 70-ih godina prošlog vijeka njegovi unuci, takođe je devastiran. Potomci navedenih Kulenovića iz Bjelajca, kao i onih iz Starog Sela, danas žive u raznim mjestima u Bosni i Hercegovini (u Sarajevu, Banja Luci, Jajcu, Travniku, Tuzli, a ima ih i stalno nastanjenih u Hrvatskoj, Srbiji, Švedskoj, Kanadi, SAD, Australiji i dr.).

Slika 5. Ostaci mihraba džamije u mezarju u Starom Selu (foto:Mufid ef.Huskić 2015.)

Danas je mezarje u Starom Selu devastirano, a sve do 1992. godine u njemu se nalazio veći broj starih nišana iz osmanskog perioda, zatim austrougarskog perioda, kao i perioda između dva svjetska rata. Neki nišani, kako muški tako i ženski, bili su interesantnih oblika, ukrasa i natpisa. Svi nišani u mezarju su devastirani. Na jednom ženskom nišanu kojeg su, zaraslog u travu, našli radnici prilikom čišćenja mezarja od korova i rastinja, a koje je organizirao glavni imam medžlisa IZ-e Mrkonjić Grad Mufid efendija Huskić, sačuvan je natpis na staroosmanskome koji u prijevodu glasi:

Turska verzija

Huve el Hayy el Bakı

1. Beni kıl mağfiret ya Rabbi yezdan
2. Bi hakkın sure-i Rahman-ı Kuran
3. Kabrimi ziyaret eden ihvan
4. Eylerimi ruhuma Fatihah ihsan
5.Binti Kulin zade
6. Hasan bey ve merhum Kulin
7.bey haci.....
8. Merhum.....
9. Sene 1329 (ili 1229)

Prevod

On¹⁵ je Postojan i Vječan

1. Meni se smiluj Dobri Stvoritelju
2. Prema kuranskoj suri Rahman¹⁶
3. Braća¹⁷, koja posjete mi mezar
4. Nek Fatihu¹⁸ prouče za dobrobit moje duše
5.kćerka Kulin zade
6. Hasan beg merhum Kulin
7.beg hadži.....
8. Merhum....
9. Godine 1329 (ili 1229), odnosno 1809. ili 1909.

(Prevod sa osmanskog na turski i bosanski jezik načinio mr. sci. Alija Muminović, dipl. prof orijentalistike)

Slika 5. Ženski nišan u mezarju u Starom Selu iz hidžretske 1229 (ili 1329), odnosno 1909. ili 1809.

¹⁵ Allah dž.š.

¹⁶ **Sura Er-Rahman** (arapski: بلدرجن bos.: "Milostivi") je 55. sura Kur'ana. Sadrži 78 ajeta i spada u mekanske sure. Specifična po tome što se ponavlja Ajet: "Pa, koju blagodat Gospodara svoga poričete?" Er-Rahman se često naziva "ljepoticom Kur'ana", u skladu sa **hadisom**: Abdullah Ibn Mas'ud kaže da je Poslanik **Muhammed** rekao: "Sve ima svoj ukras, a ukras Kur'ana je sura ar-Rahman"

¹⁷ Misli se na sve muslimane i muslimanke koje posjete (učine zijaret) mezarju/kaburu

¹⁸ **Sura El-Fatiha** (ar. فاتحة bos. "Otvaranje" ili "Pristup"; također se naziva i "Majka knjiga" i "Lijek") je prva sura u Kur'anu. Ima sedam ajeta, u kojima se iskazuje molba **Allahu** (dž.š.) za upućivanje na pravi put i zaštita od zla. Ova sura ima posebnu ulogu u životu vjernika **muslimana**, jer se uči na svakom rekatu **namaza**. Objavljena je u **Mekki**.

Lokalitet mezarja u Starom Selu površine 1044 m² sa nišanima i mjestom stare džamije sa ostacima kamenih zidova predstavlja značajan kompleks, odnosno graditeljsku cjelinu iz osmanskog perioda u čijem sklopu je bio i kompleks begovskih kuća sa kulom.

Zbog toga su JU Zavod za zaštitu i korištenje kulturno-historijskog naslijeđa Tuzla i prof. dr. Salih Kulenović, saradnik Zavoda od njegovog osnivanja do danas, uputili 22.04.2013. godine zahtjev Komisiji za očuvanje nacionalnih spomenika Bosne i Hercegovine da se navedeni lokalitet zaštititi. Ovaj zahtjev je podržan i od medžlisa IZ Mrkonjić Grad u čemu istrajava glavni imam Mufid ef.Huskić i Predsjednik Šaćir Spahić, profesor.

ZAKLJUČAK

Smješteno u dolini Crne Rijeke, lijeve pritoke Vrbasa, Staro Selo je zbog svog važnog geostrateškog položaja bilo naseljeno još od prahistorije. Kosta Herman (Hormann) koji je, kao stručnjak Zemaljskog muzeja, evidentirao nekropolu stećaka na ovom prostoru, dao je veliki doprinos u proučavanju prošlosti Starog Sela.

Razvoj ovog naselja možemo pratiti i na osnovu podataka iz osmanskog perioda koji ukazuju da je u Starom Selu poglavito živjelo bošnjačko stanovništvo, a najveći posjednici su bili begovi Kulenovići koji su ovdje imali svoj timar. Osim porodice Kulenović, u Starom Selu su živjele i druge bošnjačke porodice čiji su zemljišni posjedi bili znatno manji od imanja ove begovske porodice. Bošnjačko stanovništvo je činilo većinu populacije Starog Sela sve do izbijanja II svjetskog rata kada su srpski ustanici spalili i do temelja porušili kulu begova Kulenovića, kamenu džamiju, a devastacija mezarja iz XVIII vijeka je nastavljena sve do danas.

Po okončanju II svjetskog rata, sve do kraja 50-ih godina dvadesetog vijeka, broj bošnjačkog stanovništva se rapidno smanjivao, njihova materijalna kultura je naprosto nestala, a imanja su prodavana u bescijenje ili su administrativnim mjerama vlasti nacionalizirana ili ekspropisana, čime je etnička struktura stanovništva potpuno promijenjena.

Argumentirano proučavanje historijskog toka razvoja i promjena etničke slike na prostoru Starog Sela otvara put za objektivno i naučno valoriziranje pojava i procesa koji su se dešavali ne samo na promatranom prostoru, nego i u Mrkonjić Gradu i drugim mjestima bosanske Krajine.

Zaštita i proučavanje materijalnih ostataka bošnjačke kulture u Starom Selu su neophodni koraci ka revitalizaciji i očuvanju bogatog kulturno-

historijskog naslijeđa ovog dijela bosanske Krajine i njegovog približavanja stručnoj javnosti u cilju daljeg proučavanja etničkih, demografskih i socioloških procesa koji su tokom dvadesetog vijeka determinirali društveno-političke i ekonomske odnose ovog dijela Balkanskog poluostrva. Korištenje raspoloživog naučnog aparata na terenu te studiozan i stručni pristup u detaljnom analiziranju sistemski provedenih, radikalnih i ireverzibilnih promjena koje su zahvatile stanovništvo Starog Sela u zadnjih sto godina će omogućiti i široj javnosti uvid u uzroke, tok i stvarne posljedice smjene društveno-ekonomskih formacija na prostoru Bosne i Hercegovine.

Prilozi broj 1 i 2.

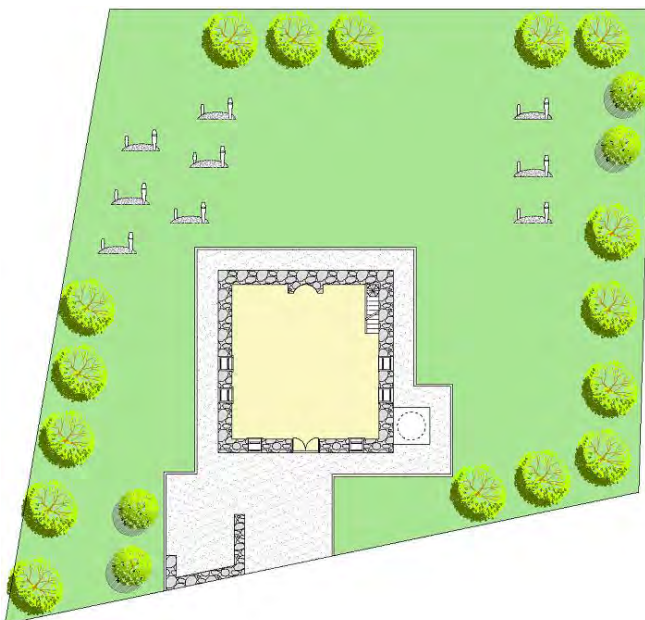

Topografska karta Mrkonjić Grada i uže okoline na kojoj je i Staro Selo R 1:25000

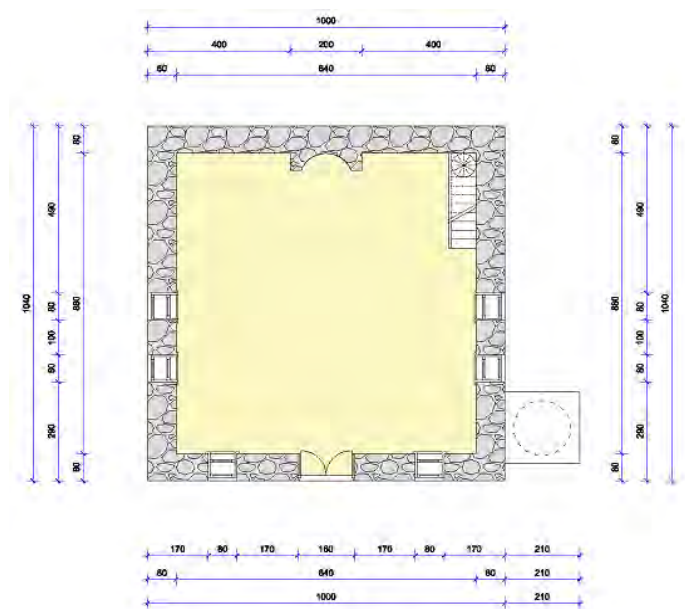

Kopija plana mezarja u Starom Selu

Prilozi broj 3 i 4.

*Situacioni plan mezarja sa osnovom džamije u Starom Selu
Prilog 4.*

Osnova porušene džamije u Starom Selu

LITERATURA

1. Kosta Herman, *Starobosanski natpis iz XV vijeka*, GZM, Knjiga I, godina III, Sarajevo, januar-mart 1891. godine, str. 48-53;
2. *Narodne pjesme muslimana u Bosni i Hercegovini*: Sabrao Kosta Herman: 1888-1889., knj. I, Sarajevo, 1933.;
3. Hamdija Kreševljaković, *Kule i odžaci u Bosni i Hercegovini, Naše starine*, II, Sarajevo, 1954., str. 71-86;
4. Milan Karanović, *O tipovima kuća u Bosni-Faze u formiranju njenog dinarskog tipa*, GZM, god. XXXIX, sveska 2, Sarajevo, 1927., str. 4-213;
5. Dr. Muhamed Kadić, *Starinska seoska kuća u Bosni i Hercegovini*, „Veselin Masleša“, Sarajevo, 1967.;
6. Abdulah Škaljić, *Turcizmi u srpskohrvatskom-hrvatskosrpskom jeziku*, „Svjetlost“, Izdavačko preduzeće, Sarajevo, 1973.;
7. <http://ivanlovnovic.com/2012/01/stecci-okolice-mrkonjic-grad/>, pristup internetu: 26.12.2018. godine
8. *Varcar Vakuf-grad ZAVNOBiH-a i kosa „Varcarki“*, w.w.w. Zeman-Kalesija.ba (pristup internetu: 26.11.2014. godine);
9. Salih Kulenović, *Mrkonjić Grad* (diplomski rad), Odsjek za geografiju, PMF, Sarajevo, 1969.

**OLD VILLAGE NEAR MRKONJIC GRAD (VARCAR VAKUF)
-Annex study of cultural and historical heritage**

Abstract: *The continuity of living from the prehistory to modern times in the area of the municipality of Mrkonjić Grad (Varcar Vakuf), then changes in socio-economic structure and ethnic change over the last hundred years have a paradigm in Old Village, a place that has undergone a radical transformation since the middle of the twentieth century. Stećci recorded in the Old Village by an expert of the National Museum in Sarajevo, Kosta Herman (Hormann), disappeared in the middle of the last century when the macadam road Mrkonjić Grad-Banja Luka expanded, are part of the cultural heritage that, together with Muslim sacred and profane objects in this place is irretrievably lost.*

In the Ottoman, Austro-Hungarian and the period between the two world wars in the Old Village there was a Bosniak population. The greatest landowners were beys Kulenovići whose ancestor here in the middle of the 18th century received a hereditary timar. The Kulenovići built a mosque in Old Village in the middle of the 18th century, and at the end of the 18th century stone tower. These facilities existed here until World War II when the Serbian uprisings were lit them up. Since World War II, these facilities have not been restored. A part of the stone that these objects were made of had been used to build Conjoint house, the other part of the stone had been taken by the local population. In the cemetery where the mosque was located, the deceased Bosniak family members from Old Village and Bjelajce were burried until the mid-60s of the twentieth century.

Keywords: *Old Village, stećci, tower, mosque, fields, traces of material culture*